

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Hermes Theologicvs, Id est Synopsis totius Theologiæ, perspicuè, doctè, subtiliter, ac breviter discussa

Et In octo Partes ... distincta ...

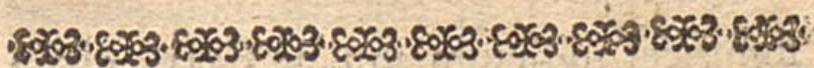
De Angelis Actibvs humanis, & Legibus

Vindalium, 1646

Cap. V. De conscientia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38834

DE BEATITVDINE. CAP. IV. 127
actum etiam indifferentem quoad indi-
uiduum, esse possibilem. Quia quando
proceditur ad opus, oportet vt actio alio-
qui secundum se, & ex parte obiecti in-
differentis, habeat finem, aliasque circun-
stantias debitas, vel iis careat; ac proinde
sit bona, vel mala, non quidem ratione
obiecti, quia sic semper est indifferens,
sed ratione circumstantiarum.

CAPVT V.

De conscientia.

SECTIO I.

Quid sit.

CONCLUSIO I.

Conscientia est actus ille intelle-
ctus, quo iudicamus aliquid esse
faciendum aut non faciendum.) Vt hoc
clarius percipias, Notandum 1. ex S.
Thoma 1. p. quæst. 79. art. 13. conscien-
tiam consistere in actu, vt patet, tum
quia ex vi nominis, dicit ordinem seu

applicationem scientiæ ad aliquid, tum quia conscientia dicitur testificari, quatenus aliquid fecimus, vel non fecimus; dicitur ligare, vel instigare quatenus iudicamus aliquid faciendum esse, aut non faciendum; dicitur excusare, vel accusare, seu remordere quatenus aliquid bene, aut malè factum cognoscimus: ista autem omnia actum aliquem denotant.

Notandum 2. conscientiam etsi latè significet iudicium, tam de factis, quàm de faciendis, hîc tamen sumi à nobis strictè, pro iudicio de faciendis, cùm eã inspiciamus tanquam regulam internam, quam in operationibus nostris sequi debemus: vnde illud est discrimen inter conscientiam & synderesim, quòd synderesis est habitus quidam quò cognoscimus prima principia practica: conscientia autem est iudicium actuale, de conclusione deducta ex eiusmodi principiis: ita vt non solùm per illam iudicemus, quid bonum, quid malum sit, sed etiam quid à nobis agendum sit, quid non agendum.

Notandum 3. conscientiam esse multiplicem nimirum rectam, erroneam; dubiam, probabilem, & scrupulosam. Recta dicitur, quæ dictat esse bonum, quod bonum est, malum, quod malum. Erronea,

DE BEATITVDINE. CAP. V. 129
quæ dicitur esse bonum, quod malum est,
aut vice versa. Dubia, quæ velut anceps
manet, ita vt nec assensum præbeat, nec
dissensum. Probabilis, quæ nititur fun-
damento probabili, non tamen planè cer-
to, propter oppositam dubitandi ratio-
nem. Scrupulosa quæ vni parti adhæret,
sed cum anxietate, leui fundamento in-
nixa. Cùm autem dubium non sit, quin
homo conscientiam rectam sequi tenea-
tur, de aliis nonnulla in sequentibus sta-
tuenda erunt.

SECTIO II.

Quomodo obliget.

CONCLUSIO I.

Peccatum est agere contra conscien-
tiam errantem.) Probatur, nam pec-
catum est agere contra proximam agen-
di regulam: at proxima agendi regula
est ratio dictans quid agendum, aut non
agendum sit, eaque ratio non differt à
conscientia, quare contra conscientiam
agere peccatum est. Confirmatur, nam
qui facit, quòd iudicat esse malum &

FS

prohibitum; aut qui non facit, quod putat esse bonum, & præceptum, satis ostendit se velle malum & peccatum, adeoque peccat, etsi illius iudicium falsum sit.

Est autem hic obseruandum 1. quando conscientia est inuincibiliter errans, eam obligare ad faciendum quod ipsa dictat, quod cum voluntas sit potentia cæca, tenetur sequi iudicium intellectus ostendentis quid agendum, quidue fugiendum sit, saltem quando ignorantia est inuincibilis, seu talis vt intellectus, positis his circumstantiis, non possit prudenter aliud iudicare: nulla enim ratio apparet, cur tunc non teneatur voluntas se conformare proximæ suæ regulæ, quæ alia non est quam conscientia; seu ratio dictans hoc, aut illud faciendum esse.

Obseruandum 2. quando conscientia errat vincibiliter, eam quidem, quandiu durat, obligare ne quis contra illa faciat, non tamen vt iuxta illam operetur. Quod hoc exemplo explicari solet. Putat Titius ex ignorantia culpabili, ne necessarium esse mentiri, pro tuenda alicuius vita; in eo casu ille quidem non tenetur mentiri, quia cum ignorantia cum non excuset, mentiendo peccaret: at nemini potest imponi obligatio peccandi. Quia tamen iudicat mentiendum

DE BEATITVDINE. CAP. V. 131
esse, tenetur non facere contra hoc dictamen, adeoque non mentiendo, peccat.

Dices, ergo Titius, quicquid egerit, necessario peccabit, quod absurdum est. Respondeo hoc verum tantum esse, ex hypothesi quod Titius non deponat conscientiam erroneam, simpliciter autem falsum, cum possit errorem vincere, & a mendacio abstinere. Quod si dicat, se non posse tunc conscientiam errantem deponere, cum nullo modo de errore dubitet, aut non habeat quem consular, iam error est inuincibilis, adeoque illius dictamen sequi tenetur, mentiendo pro salute alterius, Neque tale mendacium est peccatum formaliter sed potius actus misericordiae, ratione finis intenti, a quo speciem sumit: quin verò Titius in eo casu mentiri reuens, peccat contra charitatem proximi.

Observandum 3. Titium quando inuincibiliter putat, mentiendum esse pro salute proximi, non adeo grauius peccare, si sequatur dictamen conscientiae, quam si illud negligat: quin in priori casu, reus tantum est mendacij officiosi, in posteriori homicidij. Oppositum tamen potest contingere in aliis occasionibus, ut nempe maius peccatum sit, sequi con-

scientiam vincibiliter errantem, quàm nõ sequi quod iuxta materiæ grauitatem expendi debet.

Obseruandum 4. eum qui, ex errore inuincibili, putat se, siue hoc egerit, siue oppositum, peccaturum, non peccare alterutram contradictionis partem sequendo, verbi causa, qui cum nequeat simul sacro interesse, & infirmum curare, existimans se peccaturum siue infirmum deserat, siue sacrum omittat, non peccat infirmum deserendo, aut sacrum non audiendo. Quia ex communi sententia, homo nunquam perplexus esse potest, ita scilicet vt necesse sit eum peccare. Si tamen in eo statu constitutus non tantum existimet vtrumque esse peccatum, sed etiam vnum altero esse grauius, tenetur eligere quod minus malum iudicat, & se-
cus faciens peccat.

CONCLUSIO II. Ille peccat qui facit aliquid, practice dubitans esse peccatum.] Vt hoc intelligas, nota aliud esse dubium speculatiuum, aliud practicum; speculatiuum habet locum, quando quis dubitat de re aliqua in genere, an sit licita, vel illicita, practicum vero quando dubitatur hinc & nunc, quo tempore aliquid faciendum est, an liceat illud, vel non. Et de posteriori hoc dubio

DE BEATITVDINE. CAP.V. 133

procedit nostra conclusio, quæ ea ratione probatur, quia faciens aliquid quod dubitat esse peccatum, exponit se periculo peccandi, satisque ostendit se habere effectum ad peccatum, adeoque peccat, vt in simili superius diximus. Hinc peccas, si scribas, aut iter facias die festo, practicè dubitans an hoc tibi liceat: Imò tale peccatum committis, quale esse dubitas.

Dico, practicè dubitans, nam si dubium non sit practicū, sed speculatiuum duntaxat, peccatum non est, agere cum tali dubio: qui enim ita agit, cum ex causa rationabili dubium in praxi deponat, nō censetur habere affectum ad peccatum, aut se exponere peccandi periculo. Exemplum sit in militibus, qui licitè possunt bellum genere, etsi de iustitia illius speculatiuè dubitent, modo in praxi tale dubium, ex causa rationabili, deponant.

Ex his varij casus resolui possunt. Primus est, an possessio bone fidei, in materia iustitiæ, sit titulus sufficiens deponendi conscientiam dubiam. Respondetur affirmatiuè, quia etsi qui non possidet, habeat æquale ius in proprietate, alter tamen excedit, quoad titulum possessionis, adeoque in dubio pro illo iudican-

dum est. Hinc, si rem aliquam bona fide possides, & dubitas an tua sit, potes eam retinere, si præmissa sufficienti diligentia, non potes dubium vincere: siquidem ex vulgari proloquio, in dubio melior est conditio possidentis.

Secundus, an tenearis votum implere, quando dubitas te illud emisisse. Respondeo negatiuè, quia melior est conditio voluntatis, possidentis libertatem suã, & aliunde durum videtur, quòd quis cogatur stare promissis, quando non potest probari, an promissio facta sit. Teneris tamen votum soluere, si constat quidem te vouisse, dubitas, tamen an intentio vouendi adfuerit: quia, ex iure quando constat de facto, quæ ad illud necessaria sunt, præsumuntur adfuisse, nisi oppositum proberur.

Tertius, an tenearis seruare aliquod præceptum, quando post sufficientem inquisitionem adhuc dubitas, num illud extet. Respondeo negatiuè, ob rationem allatam. Et idem dic, quando, etsi constet præceptum impositum fuisse, dubium tamen manet, an ad talem casum se extendat: quia hoc perinde est, ac si de illius existentia dubitaretur. Quòd si de utroque certus es, dubitas tamen num satisfeceris, teneris satisfacere, cum debito

DE BEATITVDINE. CAR. V. 135
certo satisfieri nequeat, solutione dubia.

Quartus, an tenearis obedire tuo superiori, quando dubitas, num quod præcipit, licitum sit, aut ipsius potestatem excedat. Respondeo affirmatiuè, quia vt diximus, in dubio melior est conditio possidentis: at superior possidet ius præcipiendi, ergo pro illius præcepto standū est, quandiu non probatur, illud esse de re illicita, aut supra potestatem illius. Et quamuis verum sit, cum non posse illicita præcipere, cum tamen ille putet licitum esse præceptū, de cuius tu honestate dubitas, æquius est vt illius hac de re iudicio stemus, quàm tuæ dubitationi.

Nota, quòd etsi in dubiis possimus sequi partem fauorabiliorem, vt patet ex iam dictis: certum tamen est, optimum esse consilium partem tutiorem amplecti, verbi causa, restituere id de quo dubitas, an tuum sit: votum implere, quando dubium est, num illud emiseris, &c. Imò ex iure constat, eum esse irregularem, qui dubitat, an sit reus homicidij: vt si dedit causam abortui, & dubitatur an foetus esset animatus. Neque in eo hoc casu melior est conditio libertatē quoad possidentis, vt in præcedentibus.

CONCLUSIO. IV. Ille non peccat, qui sequitur opinionem probabi-

bilem, relicta probabiliori.) Explico; opinio dicitur probabilis quæ firma aliqua ratione nititur. Vnde ad opinionem probabilem constituendam, non est necesse vt multi Doctores eam sequantur, sed satis est quòd vnus, aut alter vir doctus & pius illi, ex aliquo non leui fundamento, assentiatur. Dicitur verò opinio probabilior, quæ efficaciori rationi innititur, siue plures pro se authores habeat, siue non. Quamquam sæpe contingit, vt ea opinio sit probabilior, quæ est communior.

Hoc posito, probatur Conclusio, quia cum opinio probabilis firma aliqua ratione fulciatur, vt dictum est, qui ex ea operatur, rationabiliter operari censetur, adeoque non peccat, etsi oppositam probabiliozem existimet: præsertim cum facile contingere possit, vt opinio quam in praxi sequitur, sit probabilior alia quam deserit.

Neque dicas, per se loquendo quidem non esse malum, sequi sententiam probabilem, esse tamen si alia sit probabilior: hoc enim falsum est, quia aliàs sequeretur omnes teneri sub peccato, ad ea quæ sunt perfectiora; adeoque cum virginitas sit perfectior matrimonio, quotquot matrimonium ineunt, pecca-

rent. Effet etiam locus continuis scrupulis, animique anxietatibus, eò quòd in quolibet negotio diligenter inquirendū esset, quænam opinio sit probabilior.

Quòd si iustes, eum imprudenter agere, & peccare qui se exponit peccandi periculo. Respondeo hoc verum esse, non tamen habere locum in eo, qui sequitur sententiam probabilem: cum enim talis sententia solida ratione fulciatur, virique sapientes & timorati eam sequantur, dici non potest, eum se exponere peccandi periculo, qui ex illa operatur. Maxime, quia etsi forte illa pro se paucos auctores habeat, ex communi tamen sententia, etiam eorum qui pro opposita stant, nullum est periculum, si eam in praxi sequaris. Vnde etsi ea in se sit minus probabilis, longè tamen probabilius est, quòd eam sequi liceat.

Ex hac doctrina varia colligi debent pro praxi, Primò, posse Confessarium consilium dare, iuxta opinionem probabilem, dimissa probabiliori, quam ipse amplectitur. Cum enim ipsi liceat se conformare eiusmodi sententiæ, nulla est ratio, cur non etiam aliis eam consulere possit, tanquam in praxi securam.

Secundò, posse Confessarium contra

propriam opinionem absoluere pœnitentem, qui sententiam oppositam probabilem sequitur. Ratio est, quia cum pœnitens sequendo eiusmodi opinionem, non peccet, ut dictum est, adeoque id nō impediat, quominus possit omnia sua peccata, cum vero dolore confiteri, nulla ratio est, cur nequeat Confessarius absolutionem ei impendere. Imò cum ex parte pœnitentis apponatur, quicquid necessarium est ad legitimam confessionē, non modo potest Confessarius eum absoluere, sed etiam ad hoc tenetur.

Tertiò, si contingat, quoad licitum vsum Sacramentorum, esse utrinque opinionem probabilem, posse ministrum alterutram pro arbitrio eligere; quia sicut in aliis materiis, ita & in ista, qui operatur ex sententia probabili, operatur rationally & prudenter, adeoque non peccat. Est autem maior difficultas, an, agēdo de ipso valore sacramenti, liceat relinquere quod certum est, & assumere quod dubium est, & probabilè. Respondeo, per se loquendo, hoc non videri illicitum, ut ex dictis colligi potest, & confirmatur, quia aliàs non nisi contritū de peccatis liceret absoluere, nec posset iniri matrimonium coram proprio Parocho non Sacerdote, vel in aliena Paro-

ehia existente. Sunt tamen varij casus in quibus, vel propter receptam consuetudinem, vel ob speciale Ecclesiæ præceptum, non licet dimissis certis, vti probabilibus in vsu Sacramentorum. Vnde peccaret, qui daret Baptismum in nomine genitoris geniti, & procedentis ab vtroque: & qui in Confirmatione vteretur simplici oleo. Imò si ministratur Sacramentum necessarium ad salutem poenitentis, charitas proximi postulare videtur, vt probabilibus dimissis, certa tantum adhibeantur.

Quartò, quando non suppetit medicamentum certum, sed tantum probabilia, seu quæ probabile est infirmo profutura, posse medicum illud vsurpare quod probabile est, relicto probabiliore; sicut enim Medicus spiritualis, ita & corporalis potest operari, ex aliorum sententia, quam ipse probabilem iudicat, & illi probabiliorem, quæque forte à parte rei probabilior est & securior: præsertim cum alij Medici sequentes eam sententiam, debitè procedant in curatione ægroti: & aliunde valde durum sit, imponere medico onus accuratè expendendi, quodnam medicamentum sit probabilius, quoties ad infirmum curandum accedit. Dixi, quando non suppetit medi-

mentum certum: si enim medicinae certae habeatur copia, communis est sententia, medicum teneri eam adhibere, relicta probabilis: quia alias infirmum imprudenter periculo exponeret.

Sed quid, si non habeatur medicamentum certum, aut probabile, & nulla sit spes de salute infirmi, licebit ne tunc applicare remedium aliquod dubium, seu de quo dubitatur, an profuturum, an verò nociturum sit? Responsio negativa est multorum, quia tale medicamentum adhibere est ex se dare causam mortis, cum nulla sit probabilitas, an tale non sit, ut vi sua mortem illaturum sit, etsi aliunde mors sequutura non esset. Hoc etiam à parte rei aliud nihil est, quàm velle experiri quænam vis tali medicamento competat, quod ab omnibus damnatur tanquam illicitum. Quare non potest Medicus aliquod medicamentum applicare, nisi adsit probabilitas aliqua quòd profuturum sit, aut certitudo quòd non sit nociturum.

Alij tamen non improbabiler oppositum docent quia cum salus ægri sit desperata, ut supponimus, longè minus malum est, eum exponere aliquali periculo accelerandi mortem aliunde certò obventuram, dando remedium dubium,

DE BEATITVDINE. CAP. V. 141

quòd forte illi proderit, quàm omnem illius curam abiicere. Neque hoc est, per se loquendo, dare causam mortis, quia Medicus nescit, an medicamentum illud obfuturum sit, & aliunde aliquatiter sperat illud profuturum, in summa illa morbi desperatione, quia aliàs non adhiberet. Quare prudeuter agit, nec damnari potest, quod in dicto casu medicamentum dubium velit experiri; sicut illi iure damnantur, qui cùm remedia vtilia, & probata suppetant, ignota adhibent, vt eorum vim experiantur, sicque ægiorum periculo doctiores in sua arte euadant.

Quintò, posse iudicem sententiam ferre ex opinione probabili, relicta probabiliori, vt patet ex dictis, ob paritatis rationem. Neque dicas, iudicem teneri ei fauere, qui firmitus habet ius: hoc enim verum est de eo, qui absolutè, & iuxta communem omnium sententiam, firmitus ius habet, non autem de illo, de cuius iure probabiliter, & cum fundamento dubitatur. Vnde potest Iudex, sine peccato, rem de qua agitur, ad iudicare tunc illi, qui ex opinione probabili ius integrum in ea habet. Præsertim cùm alij putent, opinionem il-

lam esse probabiliorem, possintque ipsa
tuta conscientia iuxta eam procedere.
Veram non dubito quin tutius sit in
praxi, iudicare iuxta opinionem proba-
biliorem, & ita consulendum arbitror.
Si tamen constaret, probationes vtrin-
que esse æquales, tam de facto, quàm ex
iure, deberet Iudex, rem, de qua lis
mota est, inter vtramque partem diui-
dere; aut si diuidi nequit, partes inter
se componere, eò quòd singulæ in eo
casu ius æquale habent.

Sextò, posse Aduocatum causam
probabilem defendere, contra eam quam
putat probabiliorem. Sicut enim licet
clienti, ob probabilem rationem, ius
suum coram Iudice quærere, aut tueri;
ita licet Aduocato illius causam susci-
pere, quando nouit eam verè esse pro-
babilem. Siquidem Aduocatus gerit
tantùm partes clientis, illiusque ius sin-
cerè proponit Iudici, vt eo percepto
iustam sententiam ferat, qua in re nulla
est inordinatio.

CONCLUSIO V. Licitum,
& laudabile est agere contra scrupu-
lum.) Ratio est, quia etsi quis ex scrupu-
lo suspicetur, actum aliquem esse ma-
lum, id non impedit quin aliunde iu-
dicet esse bonum; quare potest tali iu-

dicio siue certo, siue tantum probabili, se confirmare contra scrupulum, vt constat ex supradictis. Neque dicas eum qui ita agit, facere contra conscientiam: hoc enim falsum est, cum non obstante scrupulo, conscientia dicet, talem actum esse bonum & licitum, Alias si tale iudicium abesset, iam hoc non esset scrupulus, sed dubium, adeoque obseruandum esset quod de conscientia dubia conclusione 3. dictum est. Vnde quando in iure dicitur, habentem scrupulum circa valorem matrimonij, non posse debitum petere, ibi scrupuli nomine dubium intelligi debet.

Nota 1. scrupulos oriri ex variis causis, nempe ex ignorantia, ex dæmonis suggestione, ex melancholia, & nimia corporis maceratione, ex debilitate mentis, &c.

Nota 2. vt quis à scrupulis liber euadat, eum debere contra scrupulos agere, eorum rationes spernere, dictis Superioris, aut Confessarij, vel alterius viri docti, & pij planè acquiescere. Neque quod dici solet, in dubiis tutiorem partem eligendam esse, de scrupulis intelligendum est, sed de dubiis propriè dictis.

Nota 3. Confessarium duo posse

præter alia, scrupuloso inculcare, ut
eum à scrupulis liberet: alterum, ut ni-
hil credat esse peccatum mortale, nisi
adeò evidens sit tale peccatum esse, ut
ipse possit id affirmare eum iuramento:
alterum, vel ea ratione deponendos esse
scrupulos, quia cùm quis nouit se scru-
pulosum esse, hinc probabiliter iudicare
potest, dubitationes quibus agitur me-
ros esse scrupulos, adeoque abiicien-
dos, cùm liceat sequi sententiam proba-
bilem. Plura de scrupulis apud Sum-
mistas, & Asceticos videri possunt.

